

KIRJALLISUUS

Butzin, Bernhard, Die Entwicklung Finnish-Lapplands. Ansatz zu einem Modell des regionalen Wandels. Dissertation. Universität Bochum. Geogr. Arbeiten. Hefte 30. Essen 1977. s. 175.

Yllämainitussa Saksan Liittotasavallassa ilmestyneessä luonteeltaan lähinnä talousmaantieteelliseksi käsitettävässä tutkimuksessa on pyritty antamaan kokonaiskuva Lapin läänin alueella tapahtuneesta talouden rakenteen ja siellä asuvien ihmisten elinehtojen muuttumisesta lähinnä viime sotien jälkeen. Analysoitavana ovat sekä Lapin läänissä että sen ulkopuolella vaikuttaneet muutostekijät ja myös menneen asutushistorian seurauksena kehittyneet taustavoimat lähinnä maantieteilijän aspektista tarkasteltuna. Asiantuntijapuna tekijä on Suomessa ollessaan käyttänyt ensisijaisesti Oulun yliopiston maantieteen laitosta sekä Suomen tilastokeskusta.

Ottaen huomioon lyhyen maassa oleskeluajan ja Saksassa käytettävissä olevan vähäisen Suomen ja varsinkin Lapin erityisolojen asiantuntemuksen, voidaan katsoa tutkijan onnistuneen luomaan nykytilanteesta varsin objektiivisen yleiskuvan. Positiivisin piirre koko tutkimuksessa on juuri kaikkien merkittävimpien Lapissa pysyviin muutoksiin johtaneiden prosessitekijäin kartoittaminen. Tosin julkaisun alussa selostetaan metodin esittelyn ohella laajasti ja myös kaukaa menneisyydestä lähtien sekä koko Suomen että Lapin läänin asutus- ja taloushistoriaa.

Tutkijan tavoitteena on ollut Lapissa tapahtuneeseen muutokseen johtaneiden syiden löytämisen ohella myös kehitystä ohjailleiden tekijöiden ja näiden vaikutusyhteyksien kartoittaminen. Näistä on analyysin puitteissa luotu systeemimalli kuvaamaan itse muutosprosessia. Saatu tulos on varsin yksinkertainen systeemiteoreettisena sovellutuksena. Mallin runkoon on eri prosessien havainnollistamiseksi sijoitettu tiettyyn muutokseen johtaneet keskeiset eksogeenisiksi sekä passiivisiksi ja aktiivisiksi ohjailloiksi tai säätelijöiksi luokitellut tekijät. Eri ilmiöitä esittävät kaaviot antavat kuvan vaikutusten suunnasta sekä tietyn käsityksen keskinäisistä riippuvuussuhteista mallissa, mitkä lienevät yhtäpitävät todellisuuden kanssa. Muutosprosessissa vaikuttavien allokoivien voimien intensiteetin ja dominanssin aste-erot jäävät mallisysteemeissä esittämättä, ja tutkija joutuu lopulta tyytymään vaikutusten suuntien kartoitukseen. Eri tekijäin osuuksia ei nimittäin voida ajatella mitenkään samanarvoisiksi, mutta jopa aktiivisen prosessinsäätelyn käyttövoimana esiintyvän systeemihierarkian olemassaolo on sivuutettu tässä tutkimuksessa pelkällä maininnalla.

Esityksessä on mallissa kerrallaan vaikuttavat yhdensuuntaiset voimat koottu tiettyyn muutokseen johtanutta prosessia esittävään kaavioon, mutta samanaikaisesti vaikuttavat vastavoimat on taas itse selostuksessa jätetty liian vähälle huomiolle. Kuitenkin varsinainen tekstiesityksessä tehty selvitystyö muodostaa koko tutkimuksen rungon, ja tähän lisätyt prosessimuutoksina kuvatut mallisovellutukset jäävät sekä irrallisiksi että kaavamaisiksi. Käytetyn aineiston luokitusryhmittelyn ilmeisenä tavoitteena on ollut haluttujen muutosilmiöiden rajaaminen kerrallaan tutkimuksen kohteeksi erilleen muusta alueellisesta dynamiikasta, mutta painopisteen ollessa taloudellisen kehityksen analyysissä, olisi mitattavia suureita käyttäen ollut ilmeisesti paikallaan soveltaa apuna myös muita tutkimusmetodeja.

Käytetty systematiikka puolustaa tässä esityksessä asemaansa sikäli, että tämänlaatuiseen malliin voidaan sijoittaa enemmän muutosprosessiin vaikuttavia tekijöitä kuin puhtaasti talouspoliittisten menetelmien sovellutuksissa on mahdollista. Alueellinen kehityskuva saadaan laaja-alaiseksi, jolloin myös muuttoliikeilmiö voidaan yhdistää prosessiin. Tämä systeemimalli sopivasti täydennettynä pääsee paremmin oikeuksiinsa laajoihin suhteellisen tasasuuruisten tuotantoyksikköjoukkojen tai väestöpopulaatioiden analysointiin käytettynä.

Varsin monipuolinen ja yksityiskohtainen Lapin taloudellisia resursseja sekä yritystoimintaa koskeva selvitys osoittaa, että Etelä- ja Pohjois-Suomen välisten suurten kehittyneisyyserojen vuoksi Lapissa esiintyy pysyväisuontoinen tuotanto- ja työvoimapolitiikan rakenteellinen epätasapaino. Tutkimuksen maantieteellisestä luonteesta ehkä johtuen jäävät esitetyt talouspoliittiset syyseuraus-rakennelmat ja johtopäätökset kuitenkin kehittelyltään osin keskeneräisiksi.

Maakunnan maatalouden sektorilla omavaraisalouden merkitys sekä kotitaloudessa että tuotannossa on jatkuvasti supistunut, ja vaihdannan sekä markkinoinnin asema on tullut täysin määrääväksi. Seurauksena on ollut välttämätön tarve tuotannon lisäämiseen. Tämä on ollut mahdollista vain valtion maksamien kasvavien tuotanto-, vienti- ja kuljetustukipakkeioiden turvin. Sivuansioiden saanti pitkinä talvikausina metsistä hankituilla työansio- ja puunmyyntituloilla on käynyt maatalouden harjoittajien kannalta välttämättömyydeksi. Tässä suhteessa metsätöiden jatkuva koneellistuminen sekä nollarajan siirtyminen suhdannevaihtelujen myötä on merkinnyt ansioiden saantimahdollisuuksien heikkenemistä ja epävarmuutta. Muiden avoimien työpaikkojen

vähäisyys on laman kohdatessa johtanut välittömästi Lapin väestön muuttamiseen työnhakuun Etelä-Suomeen ja varsinkin Ruotsiin.

Tutkimuksessa katsotaan tämän väestömaantieteellisen muutosprosessin syyksi talouselämässä esiintyneet työvaltaisten alojen laajentumisvaikeudet Lapissa sekä yleinen elintasovaatimusten nousu. Jo suurten vesivoimalarakennustyömaiden valmistuminen 1960-luvun puoliväliin tultaessa merkitsi alueen elinkeinoelämässä selvää syystä kontraktiiviseen suuntaan. Tätä kehitystä eivät maakunnan lounaiskylmälle keskittyneet myöhemmin tehdyt suurteollisuuden investoinnit ole kyenneet muuttamaan.

Tärkeimpinä työntekijöinä laajaksi päisyyneeseen Lapista poismuuttoon todetaan tutkimuksessa korkeasta kustannustasosta sekä pääomien, sopivien raaka-aineiden ja ammattitaitoisen työvoiman puutteesta johtuvat heikot taloudellisen kehityksen ja kasvun edellytykset jalostustuotannossa. Maataloudesta muuton syinä ovat tilojen elinkelvottomuudesta ja luonnonoloista aiheutuva heikko kannattavuus sekä sivuansioiden riittämättömyys. Poliittisten toimenpiteiden teho-vaikutukseen ei uskota, eikä valtion siirtotyömaihin tai työttömyysavustuksiin haluta tyytyä enempää kuin tuotantotukipalkkiosysteemiinkään.

Varsinaisen Pohjois-Suomeen rajoittuneen paikallisen maaltapakovaiheen jälkeen voimistunutta Ruotsiin siirtymistä edistää Etelä-Suomeen verrattuna varmempi työllisyystilanne sekä parempien halvempien asuntojen saatavuus. Muita vetotekijöitä Ruotsiin muuton eduksi ovat sekä korkeampi nimellispalkkojen taso että elintaso kuin Suomessa. Korkeasuhdanvaiheissa tapahtunutta paluumuuttoa takaisin Suomeen taas edistävät puutteellisesta kieli- tai ammattitaidosta johtuvat sekä lasten koulutuksessa ilmenneet vaikeudet.

Suurimittaisen väestökadon todetaan synnyttäneen Lapissa vuorostaan sekä tuotannollisten että varsinkin palveluelinkeinojen kohdalla ketjureaktionomaisen supistumisprosessin. Tämä kaikki heikentää yksityisten ja julkisten palvelujen tasoa ja saavutettavuutta, mikä vuorostaan vähentää paikkakunnalla viihtyvyyttä. Tällaisten seutujen väestörakenne on muuttumassa yli-ikäiseksi. Muuttajien ryhmän sisäisiin jakaantumiin ei tutkimuksessa puututa.

Kokonaisuutena katsoen tutkimus on luonteeltaan liiaksi yleistykseen pyrkivä, koska perusaineisto on varsin pieni. Suomalaisille asiantuntijoille sillä ei juuri ole uutta tietoutta annettavaa, mutta esitys on ilmeisesti kykenevä puolustamaan asemaansa akateemisena opinnäytteenä tekijänsä kotimaassa.

Simo Toivonen

Publications of the Institute of History, University of Turku, No 9, Studies, ed. by Vilho Niitemaa and Keijo Virtanen, Vaasa 1977, pp. 88.

Dedicated to the distinguished Finnish-American scholar and pioneer of immigration history Professor John I. Kolehmainen, Tiffin, Ohio, this publication contains four articles by American and Finnish authors.

After the introduction by Professor Vilho Niitemaa, Professor A. William Hoglund, a second-generation Finnish-American from the University of Connecticut, writes about Finnish immigrant fiction and its evolution from romanticism to realism in the United States in 1885-1925. He concludes that the emergence of literary realism was an index of the search for happiness by Finnish socialists and their friends in America. Professor Douglas J. Ollila, Augsburg College, Minneapolis, deals with the development of Finnish-American radical industrial unionism during World War I. The first Finnish contributor to analyze the reasons for the weakening of the I WW (Industrial Workers of the World), Mr. Auvo Kostiainen, Phil.Lic., University of Turku, examines Finnish-American publishing of newspapers, periodicals, yearbooks and other literature, and shows that, in the total volume of operations, the Finnish-American labor movement was the most active publisher, followed by the Church. The other Finnish contributor, Mr. Keijo Virtanen, Phil.Lic., University of Turku, concentrates on the influence of the automotive industry on the ethnic (situation in) Detroit in 1900-1940, illustrating the preponderance of the immigrant labor force. Finns were among the numerous ethnic groups to move from rural and mining areas to the growing industrial center of Detroit.

The booklet is further evidence of the close cooperation between American and Finnish scholars in the field of migration research. This collaboration has already bearing fruit for a number of years — but the best days still lie ahead.

Olavi Koivukangas

Varangin kveenien historiaa

Einar A. Niemi, Oppbrudd og tilpassing. Den finske flytningen til Vadsø 1845-1885. Tromsø 1977. s. 191.

Vaikka suomalainen siirtolaisuus Pohjois-Norjaan, Ruijaan, onkin ollut määrällisesti varsin vähäistä verrattuna Amerikan tai Ruotsin siirtolaisuuteen, on sen merkitys ollut suhteellisesti mitattuna koko Pohjoiskalotin väestö- ja kulttuurihistoriassa pysyvä. Tämän saattoi todeta kesäkuussa 1977, kun Ruijan siirtolaisten muistomerkki Vesisaarella paljastettiin kahden kuninkaan, yhden presidentin ja tuhansien kveenien jälkeläisten todistaessa tapahtumaa.

Einar A. Niemi kirjoitti v. 1972 Oslon yliopistossa yleisöpuheen loppututkielman (hovedoppgave) suomalaisten muuttoliikkeestä Pohjois-Ruotsista ja Pohjois-Suomesta Vesisaaren kaupunkiin ja maaseudulle vuosina 1845-1885. Työ oli ensimmäinen opinnäyte aiheesta, josta kuitenkin on vuosisadan aikana kirjoitettu sekä tutkielmia että pamfletteja niin norjalaisten kuin suomalaisten toimesta. Mielenkiintoista oli, että samana vuonna 1972 valmistui Trondheimissa tutkielma kveenien muuttoliikkeestä Alattion tienoille 1700-luvulla (Terje Henninen). Näin samaan aikaan oli yliopistollista huomiota suunnattu sekä itä- että länsi-Ruijan kveeneihin. Vesisaaren historiatuomiokunta katsoi Niemen työn niin arvokkaaksi, että päätti sen painattaa vaikkakin viisi vuotta työn valmistumisen jälkeen.

On luonnollista, että työ on hiukan vanhentunut, kun sitä arvioi nykyisen siirtolaishistoriallisen tutkimuksen valossa. Tämän myöntää kirjoittaja itsekkin, kun hän valittelee tekstin sisällön muuttamattomuutta. Vain joissakin alaviitteissä on otettu huomioon vuoden 1972 jälkeinen tutkimustilanne. Vaikka näin onkin, on teos pioneerityönä painoasun ansainnut.

Tekijä on jakanut teoksen kolmeen osaan: muuttoliikkeen kulkuun, muuttoliikkeen syihin ja muuttajien kohtaamiseen norjalaisen yhteiskunnan kanssa. Lähteinä hän on käyttänyt Vesisaaren kirkonkirjoja, väestönlaskentatauluja, viranomaisten kirjeenvaihtoa ja Suomen puolelta painettuja teoksia ja artikkeleita. Norjalaisten lähteiden kohdalla lähdemateriaalin voikin katsoa olevan riittävän, vaikka paikallisten viranomaisten arkistoista olisi voinut ammentaa vieläkin enemmän. Suomalaisten lähteiden käytön kohdalla on ongelmana ollut tekijän suomen kielen taitamattomuus, vaikka Tuomaisen Ida onkin häntä ystävällisesti auttanut ja tekijällä on ollut tilaisuus keskusteluihin suomalaisten tutkijoiden kanssa. Juuri lähtöalueen tarkastelussa, suomalaisten alkuperäismateriaalin puutteessa ja siitä johtuvassa koko muuttoliikkeen kartoituksen ohuudessa onkin teoksen heikkous. Suurin ansio on norjalaisen

tilastollisen materiaalin käsittelyssä; tekijä on voinut yksityiskohtaisesti seurata alkuperäisten väestönlaskentataulujen avulla suomalaisten muuttoliikkeen nousua ja hidastumista koko Varangin vuonon alueella. Tekijän laskelmien mukaan v. 1845 oli Vesisaaren kaupungin ja maaseudun asukkaista suomalaisia 16.6 %, v. 1865 44.3 %, v. 1875 52.1 % ja v. 1885 57.5 %. Syyttä ei voida Vesisaarella sanoakaan 1800-luvun suurimmaksi pohjois-suomalaiseksi kaupungiksi! Kun Niemi on laskenut Suomessa syntyneitä, on hän törmännyt lähteiden sisältämään ongelmaan: väestönlaskennassa on varsin usein ilmoitettu syntymäpaikaksi Kemi i Sverige, Karunki i Sverige ja jopa Uleåborg i Sverige. Mikä on todellinen syntymäpaikka, voidaan selvittää vain henkilö henkilöltä. Sitä tekijä ei ole tehnyt. Kun näin on, voidaan Ruijan suomalaisen siirtolaisuuden kokonaisuus tehdä vain käyttämällä rinta rinnan suomalaista ja norjalaista materiaalia ja silloin ei voida tulla toimeen ilman jonkinasteista suomen kielen taitoa.

Varsin seikkaperäisesti tekijä käsittelee suomalaisten sopeutumista norjalaiseen yhteiskuntaan ja saattaa todeta assimiloitumisen hitauden paljolti johtuneen koulun ja kirkon kielipolitiikasta, lestadiolaisen herätysliikkeen voimasta, suomalaisesta nationalismista ja myöskin siirtolaisten köyhyydestä ja sosiaalisen aseman heikkoudesta norjalaisiin verrattuna. Kun Vesisaaren suuntautunut siirtolaisuus koki viimeisen nousunsa 1880-luvun alussa päätyäkseen samalla vuosikymmenellä, katsoo Niemi tämän johtuneen yhtä hyvin kalastuksen tuoton vähenemisestä, mutta myöskin kielipolitiikan jyrkkemisestä, kalastustlain suomalaisia syrjivästä sisällöstä, ja toisaalta talouselämän noususta Pohjois-Suomessa ja Pohjois-Ruotsissa. Näin varmasti olikin.

Tekijä toteaa avoimina ongelmina tulevalle tutkimukselle olevan mm. sen seikan selvittämisen, milloin viranomaiset alkoi kiinnittää huomiotaan kveeneihin, mikä oli paikallis- ja keskushallinnon viranomaisten keskinäisen yhteydenpidon sisältö kveenikysymyksessä, mikä oli ratkaisevaa suhtautumisessa muuttajiin ja miten assimiloitumisongelmat kveenien kohdalla kokonaisuutena ratkesivat. Nämä ovat yleisestikin siirtolaishistorian ongelmia, mutta Pohjoiskalotin historiassa nämä ovat vielä keskeisiä ja tänäkin päivänä näkyviä historiallisia tekijöitä, joiden selvittäminen on tutkimuksen tehtävä. Kun Niemi jatkaa Vesisaaren historian tutkimusta - kaupunki täyttää v. 1981 150 vuotta ja kirjoittaa kaupungin historian - tulee ilmeisesti kveenikysymys ainakin tuon pohjoisen kaupungin kohdalla perusteellisesti tarkastelluksi. Tekijällä on jo tämän käsillä olevan teoksenkin perusteella varsin hyvät asenteet työhön, jonka väliraporttina tätä harvinaisilla, pääasiassa museoviraston Paulaharju-kuvilla varustettua teosta voidaan pitää.

Samuli Onnela